

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА

ВАСИЛЬ СТЕФАНИК: ЛІНГВІСТИЧНІ НАРИСИ

Колективна монографія

Івано-Франківськ
Місто НВ
2026

Рекомендовано
до друку ухвалою Вченої ради
Карпатського національного університету імені Василя Стефаника
(протокол № 10 від 30 вересня 2025 р.)

Рецензенти:

Космеда Тетяна Анатоліївна — доктор філологічних наук, професор, професор кафедри романо-германської філології та зарубіжної літератури факультету іноземної та слов'янської філології Донецького національного університету імені Василя Стуса (м. Вінниця).

Кочан Ірина Миколаївна — доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри українського прикладного мовознавства Львівського національного університету імені Івана Франка (м. Львів).

Нелюба Анатолій Миколайович — доктор філологічних наук, професор, професор кафедри педагогічної освіти та гуманітарних дисциплін Кременчуцької гуманітарно-технологічної академії (м. Кременчук, Полтавська обл.).

Олексенко Володимир Павлович — доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української і слов'янської філології та журналістики Херсонського державного університету (м. Івано-Франківськ).

Книга вийшла друком за сприяння
міського голови *Руслана Марцінківа*
та підтримки Івано-Франківської міської ради.

В 19 Василь Стефаник: лінгвістичні нариси: колективна монографія / за ред. та упоряд.
професора М. П. Брус. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2026. 400 с.
ISBN 978-617-8435-65-3

Колективна монографія «Василь Стефаник: лінгвістичні нариси» — це фундаментальна праця, що синтезує наукові дослідження в галузі лінгвістичного стефаникознавства й містить багаторічні різноаспектні напрацювання з цієї проблематики — від кінця минулого сторіччя до теперішнього часу. Вона створена у вінець іменного патрона Карпатського національного університету — Василя Стефаника, щоб ушанувати красу й силу його художнього слова та долучитися до розвитку в україністиці теорії лінгвістичного стефаникознавства.

Ця книга є першим зібранням власне мовознавчих розвідок, презентованих кількома напрямками дослідження, що охоплює не лише суто лінгвістичний, а й історичний, перекладознавчий, порівняльний підходи. До неї ввійшли наукові виклади, що відображають хронологію здійснення лінгвостефаникознавчих досліджень; дотепер незгасиму проблему взаємодії літературної та діалектної основи у творчості В. Стефаника; характеристику художнього мовлення письменника з актуалізацією одиниць усіх рівнів мовної системи, а також особливостей стилістичної манери письменника, його ідіостилю та ідіолекту, комунікативних стратегій і тактик, привертають увагу й питання стефаниківської лексикографії; а також спроби перекладознавчого, дидактичного, порівняльно-типологічного виміру його новелістики й студювання письменницького епістолярію. У монографії — передусім наукові виклади мовознавців Карпатського національного університету імені Василя Стефаника та вчених інших закладів вищої освіти України.

Ця колективна праця буде корисною для глибшого пізнання особливостей мовомислення й мовотворчості визначного західноукраїнського письменника Василя Стефаника, актуалізації знань про лінгвальні ознаки його новелістики і для популяризації оригінальних ідей, демонстрації їхнього розвитку та використання в науково-дослідницьких цілях — у реалізації нових лінгвостефаникознавчих проєктів.

УДК 811.161.2'42:82-32В.Стефаник

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
VASYL STEFANYK CARPATHIAN NATIONAL UNIVERSITY

VASYL STEFANYK: LINGUISTIC ESSAYS

Collective monograph

Ivano-Frankivsk
Misto NV
2026

Recommended
for publication by the Academic Council
of Vasyl Stefanyk Carpathian National University
(minutes No. 10, September 30, 2025)

Reviewers:

Kosmeda Tetianna Anatolliivna — Doctor of Philology, Professor, Professor of the Department of Romance and Germanic Philology and Foreign Literature of the Faculty of Foreign and Slavic Philology at Vasyl Stus Donetsk National University (Vinnytsia).

Kochan Iryna Mykolayivna — Doctor of Philology, Professor, Head of the Department of Ukrainian Applied Linguistics at Ivan Franko National University of Lviv (Lviv).

Nelyuba Anatolii Mykolayovych — Doctor of Philology, Professor, Professor of the Department of Pedagogical Education and Humanities at Kremenchuk Academy of Humanities and Technology (Kremenchuk, Poltava region).

Oleksenko Volodymyr Pavlovych — Doctor of Philology, Professor, Professor of the Department of Ukrainian and Slavic Philology and Journalism at Kherson State University (Ivano-Frankivsk).

Vasyl Stefanyk: linguistic essays: collective monograph / edited and compiled by
In 19 Professor M. P. Brus. Ivano-Frankivsk: Misto NV, 2026. 400 p.

ISBN 978-617-8435-65-3

The collective monograph Vasyl Stefanyk: linguistic essays is a fundamental work that synthesizes scientific research in the field of linguistic Stefanyk studies and contains the years of multifaceted work on this subject, from the end of the last century to the present day. It was created in honor of the namesake patron of the Carpathian National University, Vasyl Stefanyk, to celebrate the beauty and power of his artistic word and to contribute to the development of the theory of linguistic Stefanyk studies within Ukrainian studies.

This book is the first collection of linguistic studies presented in several areas of research, covering not only linguistic, but also historical and comparative approaches, as well as those related to translation studies. It includes scientific expositions reflecting the chronology of linguistic research on Stefanyk; the still unresolved problem of the interaction between literary and dialectal foundations in Stefanyk's work; a description of the writer's artistic language with the actualization of units at all the language levels, as well as the peculiarities of the writer's stylistic manner and his idiolect, communicative strategies and tactics, and the issues of Stefanyk's lexicography. Additionally, the attempts at translation studies analysis, didactic and comparative-typological analysis of his short stories, and the study of Stefanyk's epistolary writings also draw scholars' attention. The monograph primarily contains scientific presentations by linguists from Vasyl Stefanyk Carpathian National University and scholars from other higher education institutions in Ukraine.

This collective work will be useful for gaining a deeper understanding of the peculiarities of the linguistic thinking and creativity of the outstanding Western Ukrainian writer Vasyl Stefanyk, updating knowledge about the linguistic features of his short stories, and popularizing original ideas, demonstrating their development and use for scientific and research purposes in the implementation of new linguistic projects related to Stefanyk.

UDC 811.161.2'42:82-32V. Stefanyk

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА (<i>Марія Брус</i>).....	7
--------------------------------------	---

РОЗДІЛ 1 СТЕФАНИКОЗНАВЧА ПРОБЛЕМАТИКА В ЛІНГВОУКРАЇНІСТИЦІ

1.1. Лінгвістичне стефанікознавство: здобутки і перспективи (<i>Василь Грецук</i>)	17
1.2. Лінгвістичне стефанікознавство в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника періоду 2011–2025 років (<i>Михайло Бігусяк</i>)	31
1.3. «Буду світ свій різьбити, як камінь. Слово своє буду гострити на кремені моєї душі» (лінгвістичний вимір творчої спадщини Василя Стефаника) (<i>Оксана Максим'юк</i>)	49
1.4. Лексикографічне опрацювання художнього мовлення Василя Стефаника (<i>Любов Пена</i>)	63

РОЗДІЛ 2 ЛІНГВАЛЬНА ОСНОВА Й ОРГАНІЗАЦІЯ ХУДОЖНІХ ТЕКСТІВ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА

2.1. Василь Стефанік і українська літературна мова (<i>Микола Лесюк</i>)	75
2.2. Взаємодія української літературної мови і південно-західних діалектів: мова новел Василя Стефаника (<i>Василь Грецук</i>)	88
2.3. Художнє мовлення Василя Стефаника як утілення літературних і діалектних особливостей у розвитку фемінітивної підсистеми (<i>Марія Брус</i>)	100

РОЗДІЛ 3 ЛЕКСИЧНІ Й СТИЛІСТИЧНІ ПАРАМЕТРИ ВИВЧЕННЯ НОВЕЛІСТИКИ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА

3.1. Лексика новел Василя Стефаника: кількісний аналіз (<i>Василь Грецук</i>)	117
3.2. Сакральний лінгвопростір новелістики Василя Стефаника (<i>Марія Стецик</i>)	125
3.3. Функціонування оцінно-образних номінацій у новелах Василя Стефаника (<i>Уляна Соловій</i>).....	135
3.4. Стефанікова метафора як феномен образного мислення: на матеріалі художньої робітни митця (<i>Марія Стецик</i>)	146
3.5. Штрихи до проблеми ментально-культурних особливостей та функціонування фразеологічних одиниць у новелах В. Стефаника (<i>Марія Стецик</i>)	155

РОЗДІЛ 4 МОРФОЛОГІЙНІ Й СИНТАКСИЧНІ ДОМІНАНТИ ХУДОЖНЬОГО МОВЛЕННЯ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА

4.1. Архаїчні граматичні форми у творах Василя Стефаника (<i>Микола Лесюк</i>)	167
4.2. Семантико-синтаксичний потенціал морфологічних форм орудного відмінка в художньому тексті Василя Стефаника (<i>Ірина Джочка</i>)	175
4.3. Функціонування вокатива в текстах новел Василя Стефаника (<i>Оксана Ципердюк</i>)	183
4.4. Конструкції розмовно-побутового мовлення покутян у текстах новел Василя Стефаника (<i>Наталія Шатілова</i>)	192
4.5. Архітектоніка художньої оповіді Василя Стефаника: синтаксичний рівень (<i>Тетяна Беценко</i>)	206
4.6. Синтаксис мови новел Василя Стефаника: просте ускладнене речення (<i>Ольга Русакова</i>).....	218

РОЗДІЛ 5
КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ
МОВОТВОРЧОСТІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА

5.1. Монолог у новелах Василя Стефаника (<i>Володимир Барчук</i>)	229
5.2. Мовленнєві формули прохання в епістолярії Василя Стефаника (<i>Оксана Семенюк</i>)	237
5.3. Звертання як маркер міжособистісної комунікації в листах Василя Стефаника (<i>Володимир Яслик</i>)	245
5.4. Комунікативно-прагматичні виміри новелістики Василя Стефаника (<i>Інна Варварук</i>)	255

РОЗДІЛ 6
ЛІНГВОПОЕТИЧНИЙ І ЕТНОЛІНГВІСТИЧНИЙ ВИМІРИ:
ПРОЄКЦІЯ НА ТЕКСТИ НОВЕЛ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА

6.1. Внутрішня форма слова в актуалізації образно-сміслового виміру новели Василя Стефаника «Камінний хрест» (<i>Марія Голяннич</i>)	265
6.2. Своєрідність відображення окремих архетипно-концептних одиниць у художньо-поетичній картині світу Василя Стефаника (<i>Ярослав Мельник</i>)	274
6.3. Внутрішня форма слова як «ретранслятор» етноментальної інформації в художньому тексті Василя Стефаника (<i>Роксолана Стефурак</i>)	286
6.4. Актуалізація слова-образу <i>земля</i> в новелістиці Василя Стефаника (<i>Ірина Бабій</i>)	297
6.5. Колористикон новелістичного дискурсу Василя Стефаника (<i>Марія Стецик</i>)	305

РОЗДІЛ 7
СПЕЦИФІКА ТВОРЧОЇ МАНЕРИ
МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА

7.1. Авторське мовлення Василя Стефаника (<i>Віталій Кононенко</i>)	315
7.2. Мовна особистість Василя Стефаника в його епістолярії (<i>Василь Грецук</i>)	331
7.3. «Незглибима глибін» Стефаникового слова (до проблеми жанрової зумовленості авторського мовомислення) (<i>Марія Стецик</i>)	342
7.4. Прозова мініатюра Василя Стефаника «Городчик до Бога ридав...»: феноменологічний вимір (<i>Олена Кульбабська</i>)	351

РОЗДІЛ 8
ДИДАКТИЧНИЙ, ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ І ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТИ
ДОСЛІДЖЕНЬ У СФЕРІ ЛІНГВІСТИЧНОГО СТЕФАНІКОЗНАВСТВА

8.1. Мова новел Василя Стефаника як засіб формування діалектологічної компетенції майбутніх педагогів (<i>Лариса Наконечна</i>)	369
8.2. Особливості перекладу новел Василя Стефаника польською мовою: етинолінгвістичний і ментальний аспекти (<i>Ольга Лизарович</i>)	378
8.3. Від імперативу до довіри: засоби інтимізації епістолярної комунікації в листах Ольги Кобилянської до Василя Стефаника (<i>Алла Антофійчук</i>)	387
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	398

2.3. ХУДОЖНЄ МОВЛЕННЯ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА ЯК УТІЛЕННЯ ЛІТЕРАТУРНИХ І ДІАЛЕКТНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ У РОЗВИТКУ ФЕМІНІТИВНОЇ ПІДСИСТЕМИ

(Марія Брус)

На сучасному етапі особливої актуальності набула *категорія фемінітивності*, що виражено масовим та регулярним творенням і використанням загальних назв осіб жіночого роду майже в усіх стилях української мови. У контексті сучасних динамічних лінгвальних процесів вона зберігає тісні зв'язки з минулими традиціями і вбирає якнайбільше нових мовних рис.

Категорія фемінітивності — давня питома лінгвальна величина, яка відображає поєднання власне українських мовних ознак, спільнослов'янських і частково неслов'янських. Вона належить до словотвірної категорії назв осіб одночасно з категорією маскулінативності²³⁷, а в її межах репрезентована окремим словотвірним розрядом слів, зокрема фемінітивів²³⁸.

Ця категорія стала комплексною одиницею для дослідження історії фемінітивів української мови у власних мовознавчих дослідженнях та забезпечила систематизування, класифікування й аналізування лексичних одиниць. Її потрактовано як абстраговане узагальнене поняття із підпорядкованими взаємозумовленими складовими частинами, об'єднаними в загальне ціле зі значенням «особа жіночої статі»²³⁹. Ця категорія тісно пов'язана з морфологічним, словотвірним і лексичним рівнями мови. У морфології — це лексикограматична категорія іменника (належна до категорії істот, категорії особи), у лексикології — лексико-семантична група слів, а в дериватології — це частина словотвірної категорії особи²⁴⁰.

Категорію фемінітивності, або жіночості як частину словотвірної категорії назв осіб схарактеризував уперше в українському мовознавстві І. І. Ко-

²³⁷ Ковалик І. Вчення про словотвір. Вибрані праці / упоряд. та автор передмови Василь Грещук. Івано-Франківськ — Львів: Місто НВ, 2007. С. 69–271.

²³⁸ Ковалик І. І. Словотворчий розряд суфіксальних загальних назв живих істот жіночої статі у східнослов'янських мовах у порівнянні з іншими слов'янськими мовами. *Питання українського мовознавства*. Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1962. Кн. 5. С. 3–34.

²³⁹ Брус М. П. Фемінітиви в українській мові: генеза, еволюція, функціонування. Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2019. Ч. 1. С. 26.

²⁴⁰ Там само. С. 26–28.

валик, охопивши назви осіб чоловічого й жіночого роду²⁴¹ та використавши зокрема поняття *жіночості*²⁴². Праці Івана Ковалика можна вважати першими спеціальними дослідженнями словотвору фемінітивів української мови в порівнянні з іншими слов'янськими мовами, напр.: лужицькими²⁴³. У його розвідках відображено й перші лінгвістичні терміни з основою *фемін-* (*фемінізація, фемінізувати, фемінізуючий, фемінінний*)²⁴⁴, із яких активно вживаним сьогодні став термін *фемінізація*, синонімічним відповідником якого може бути слово *фемінізування* «процес надання мовній одиниці словотвірного значення жіночості»²⁴⁵.

Категорія фемінітивності не нова в українській мові, а відома зі спільнослов'янської мовної єдності. Щоб говорити про її актуальність, важливість і питомість на сучасному етапі потрібно пізнати її історію та усвідомити всю праслов'янську фемінітивну спадщину, представлену сьогодні як загальноживаною, так і спеціальною лексикою²⁴⁶. Отож ця категорія сформувалася в контексті не теперішніх динамічних лінгвальних процесів, а ще в дописемний період. Відтоді відбиває зв'язки між минулими традиціями та новими тенденціями. І навіть має вироблену сьогодні термінологічну базу дослідження²⁴⁷.

Лінгвальними одиницями вираження цієї категорії стали слова, здатні виражати значення жіночості: *фемінітиви* (*фемінативи*) — лексеми для позначення особи жіночої статі за різними ознаками. Лінгвістично термінологізованими є і слова: *фемінітивний* (*фемінативний*) — для позначення жіночості, якої набувають мовні одиниці й поняття; *фемінітивність* (*фемінативність*) — для вираження абстрагованої ознаки жіночості; *фемінізувати, фемінізація, фемінізування, фемінізований, фемінізувальний* та ін. А тер-

²⁴¹ Ковалик І. І. Питання іменникового словотвору в східнослов'янських мовах у порівнянні з іншими слов'янськими мовами. Частина 1. *Питання слов'янського іменникового словотвору* / відп. ред. М. Й. Онишкевич. Львів: Вид-во Львівського університету, 155 с.

²⁴² Ковалик І. І. Словотворчий розряд суфіксальних загальних назв живих істот жіночої статі у східнослов'янських мовах у порівнянні з іншими слов'янськими мовами. *Питання українського мовознавства*. Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1962. Кн. 5. С. 11.

²⁴³ Ковалик І. І. Словотворчий розряд назв живих істот жіночої статі в сучасній нижньолужицькій мові. *Славістичний збірник*: окремий відбиток. Львів: Видавництво Львівського університету, 1963. С. 23–29; Ковалик І. І. Словотвір іменників у сербо-лужицьких мовах. Львів: Видавництво Львівського університету, 1964. 94 с.

²⁴⁴ Див.: Ковалик І. І. Словотворчий розряд суфіксальних загальних назв живих істот жіночої статі у східнослов'янських мовах у порівнянні з іншими слов'янськими мовами. *Питання українського мовознавства*. Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1962. Кн. 5. С. 3–34.

²⁴⁵ Див.: Брус М. П. Поняття з основою *фемін-* у контексті сучасної української лінгвістики. *Лінгвістичні студії*: збірник наукових праць. Донецьк: Донецький національний університет, 2008. Вип. 16. С. 211.

²⁴⁶ Див.: Брус М. П. Фемінітиви в українській мові: генеза, еволюція, функціонування. Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2019. Ч. 1. С. 53–88.

²⁴⁷ Див.: Там само. С. 32–42.

мін *фемінітивна підсистема* забезпечив виділення загальних іменників зі значенням особи жіночої статі й аналізування їх упродовж писемної доби як цілісної взаємозв'язаної і взаємозумовленої групи номінативних одиниць²⁴⁸.

Відгомони давніх історичних епох відбиті в колоритній і неповторній художній творчості класиків українського письменства, що якнайповніше відобразила народнорозмовне мовлення, порівняно з іншими пам'ятками української мови, для якого характерний закономірний і послідовний процес формування та вживання іменників зі значенням особи чоловічої й жіночої статі. У зв'язку з цим митців художнього слова можна вважати основними творцями і втілювальниками найменувань осіб жіночої статі. А з плеяди визначних знавців українського живого розмовного мовлення слід виокремити постать Василя Стефаника – українського новеліста, представника західно-українського варіанта літературної мови, репрезентанта покутського говору в українському письменстві. За словами О. Слоньовської, маестро української новели²⁴⁹. Його твори стали окрасою не тільки українського, а й світового красного письменства.

Художня творчість галицького письменника Василя Семеновича Стефаника відобразила процес розвитку української літературної мови кінця ХІХ — початку ХХ століть у тісному взаємозв'язку з карпатськими діалектами того часу, які чи не найбільшою мірою, порівняно з іншими говорами, зберегли давні специфічні риси української мови і постійно збагачували літературну мову живомовними елементами. А покутський говір у межах південно-західного наріччя української мови становить систему перехідних говірок між буковинськими, гуцульськими, бойківськими, наддністрянськими і подільськими, має небагато специфічних рис, більше спільних з іншими говорами, тому його особливості досить зрозумілі і близькі всьому західноукраїнському населенню²⁵⁰. Мовне оформлення власних творів Василь Стефаник вирішив тим способом, що мову селян передав із використанням переважно покутських елементів, а мову інтелігенції й авторську – тодішньою українською літературною мовою²⁵¹.

За діалектною основою художніх творів Стефаника можна вважати провідником покутських говірок у літературну мову та розглядати його твор-

²⁴⁸ Див.: Брус М. П. Фемінітиви в українській мові: генеза, еволюція, функціонування. Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2019. Ч. 1. С. 32–35.

²⁴⁹ Див.: Слоньовська О. Василь Стефаник: маестро української новели: монографія. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2021. 280 с.

²⁵⁰ Матвіяс І. Варіанти української літературної мови. Київ: Інститут української мови НАН України, 1998. С. 107.

²⁵¹ Див.: Грецьук В. Лінгвістичне стефаникознавство: здобутки і перспективи. *Грецьук В. Студії з українського мовознавства: вибрані праці / упорядник Р. Бачкур*. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2009. С. 292.

чість як симбіоз літературних і діалектних елементів, як джерело втілення південно-західного наріччя та конкретно покутського говору у своїй літературній праці²⁵². І хоч він наполегливо вивчав тодішню українську літературну мову, уводив її у власну письменницьку діяльність, намагався вдосконалювати і поліпшувати мову своїх творів, все ж у його художніх текстах відобразилися повною мірою говіркові особливості рідного краю²⁵³, які проявилися і на фемінітивному рівні — у використанні специфічних діалектних найменувань жінок або номінацій із діалектним значенням жіночості.

У творах Василя Стефаника першого періоду творчості діалектизми виявилися на всіх структурних рівнях, але не становили пряме копіювання говірок, мова персонажів була тільки художнім синтезом говіркових особливостей. У творах другого періоду творчості зосереджено менше діалектних елементів у мові персонажів, порівняно з попереднім етапом, а в окремих новелах мова покутян засвідчила особливості тодішньої української літературної мови. Якщо в авторській мові на ранніх етапах творчості, у період неунормованості української літературної мови, було багато діалектизмів, то в пізніших новелах мова письменника навіть не відрізнялася від наддніпрянського варіанта української літературної мови²⁵⁴. Таке співвідношення тодішніх власне літературних, регіональних і діалектних мовних елементів позначилося на всій мовотворчості письменника, що яскраво засвідчила й відображена в його новелах лінгвальна категорія жіночості.

Мовознавчий аспект художньої творчості В. Стефаника актуалізовано в багатьох стефаникознавчих дослідженнях і відображено в різних наукових студіях²⁵⁵, а найбільшою мірою в тих, які приурочені вшануванню пам'яті про класика української літератури та святкуванню його дня народження²⁵⁶. Об'єктом таких лінгвоукраїнознавчих досліджень слугувала як уся мова творів письменника, так і специфіка втілених у ній окремих мовних категорій

²⁵² Див.: Грещук В. Взаємодія української літературної мови і південно-західних діалектів: мова новел Василя Стефаника. *Грещук В. Студії з українського мовознавства: вибрані праці / упорядник Р. Бачкур*. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2009. С. 360–375.

²⁵³ Див.: Грещук В. Взаємодія української літературної мови і південно-західних діалектів: мова новел Василя Стефаника. *Грещук В. Студії з українського мовознавства: вибрані праці / упорядник Р. Бачкур*. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2009. С. 362–375.

²⁵⁴ Матвіяс І. Варіанти української літературної мови. Київ: Інститут української мови НАН України, 1998. С. 107.

²⁵⁵ Грещук В. Гуцульсько-покутські діалектні паралелі в мові Василя Стефаника. *Вісник Прикарпатського університету. Філологія (мовознавство)*. Івано-Франківськ. Вип. XIX–XX. С. 21–26; Марусяк М. Структура концепту «мати» в епістолярії В. Стефаника. *Науковий вісник Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича: зб. наук. праць. Слов'янська філологія*. Чернівці: Рута, 2008. Вип. 428–429. С. 196–200 та ін.

²⁵⁶ Див.: *Вісник Прикарпатського національного університету. Філологія*. Івано-Франківськ, 2012. Вип. 34–35; *Прикарпатський вісник НТШ. Слово: науковий журнал / гол. ред. С. І. Хороб*. Івано-Франківськ, 2022. № 16 (63) та ін.

чи поняття, зокрема й система номінативних одиниць для позначення особи жіночої статі²⁵⁷. Проте лінгвальна категорія жіночості не має ще комплексного розкриття на основі всієї творчості Василя Стефаника та й зокрема щодо використання й інтепретування в ній літературних і діалектних фемінітивів.

Мета наукової роботи — проаналізувати творення та вживання загальних і прізвищевих назв жінок у новелістиці Василя Стефаника, акцентувати увагу на взаємодії в ній літературних і діалектних фемінітивних явищ. Дослідницька методика охопила лексико-семантичний, структурно-словотвірний і функційно-стилістичний аналіз. З лексико-семантичного боку засвідчено використання загальноновживаних і спеціальних номінацій, розширення семантичної структури фемінітивів, уживання їх зі специфічними значеннями. У структурно-словотвірному плані показано реалізацію похідних і непохідних слів, переважання суфіксальних словотвірних типів над іншими дери-ватами, різноманітність словотворчих засобів. На функційно-стилістичному рівні констатовано наявність стилістично нейтральної і забарвленої лексики, надання найменуванням жінок розмовного та інших смислових відтінків.

Лексичними засобами реалізації категорії жіночості у новелах письменника стали загальні і власні назви осіб жіночої статі, однак найбільше специфічних рис у плані авторського фемінітивотворення засвідчили загальні назви – близько сто слів. Вони уособлюють різні жіночі образи, які своїми витоками сягають ще поезії Т. Г. Шевченка²⁵⁸. За відображенням цих образів новелістика охоплює твори про тяжку долю жінки-матері, її страждання і муки, викликані смертю дітей або передчуттям власної смерті; твори про драматичні ситуації з життя самотніх жінок-матерів; твори про трагедію старих самотніх жінок, які часто приречені на загибель безсердечністю та егоїзмом дітей; твори про долю маленьких героїнь, які розуміють, що відбувається довкола і що їх чекає в майбутньому²⁵⁹.

Гармонійне поєднання літературних і діалектних особливостей у творах Василя Стефаника простежується передусім на лексико-семантичному рівні. Це використання загальноновживаних слів і специфічних діалектизмів, неологізмів, архаїзмів. До загальноновживаної лексики належать назви жінок за родинними стосунками (*баба, вуйна, дочка, дружина, мати, мачуха, неві-*

²⁵⁷ Див.: Брус М. П. Відображення категорії жіночості в художній мові Василя Стефаника. *Прикарпатський вісник НТШ. Слово: науковий журнал* / ред. докт. філол. наук. С. І. Хороб. Івано-Франківськ, 2011. № 2(14). С. 51–59; Брус М. П. Втілення літературних і діалектних особливостей фемінітивотворення у новелах Василя Стефаника. *Прикарпатський вісник НТШ. Слово: науковий журнал* / гол. ред. С. І. Хороб. Івано-Франківськ, 2022. № 16(63). С. 360–367; Брус М. П. Лінгвалізація образу дружини у творах Василя Стефаника. *Прикарпатський вісник НТШ. Слово: науковий журнал* / гол. ред. С. І. Хороб. Івано-Франківськ, 2023. № 18(69). С. 55–62.

²⁵⁸ Гаєвська Н. Особливості змалювання жіночого образу в новелах В. Стефаника (до питання майстерності). *Василь Стефаник і українська культура: тези*. Івано-Франківськ, 1991. Ч. 1. С. 23.

²⁵⁹ Там само. С. 23–25.

стка, сестра, тітка та ін.), за діяльністю, окремими діями, функціями (артистка, ворожка, господиня, декламаторка, кухарка, нянька, письменка, пістунка, студентка та ін.), за стосунками, поведінкою, вчинками (кохана, коханка, приятелька, товаришка, злодійка, лайдачка, помийниця та ін.), за станом — віковим, сімейним, соціальним, ситуативним, фізичним (дівчина, вдова, молодиця, мужичка, покритка, жєбращка, адресатка, пряха, робітниця, швачка, небіжка та ін.), за релігійними та міфологічними ознаками (Богородиця, лісниця та ін.), а до спеціальної — переважно андроніми — назви жінок за різними ознаками чоловіка (Басарабиха, Верижиха, Грициха, Дмитриха, Іваниха, Касияниха, паламариха та ін.). Характерним явищем діалектного й регіонального розмовного мовлення стало використання фемінітивів у невластивих для них функціях, набуття ними нових значень та перехід із однієї тематичної групи в іншу, напр.: *брехунка* «ворожка», *відьма* «дружина», *дівчинка* «дочка», *мамка* «служниця»²⁶⁰.

Найбільшої виразності й неповторності семантичній класифікації фемінітивів надають полісемантичні назви жінок. Багатою семантичною структурою відзначаються давні спільнослов'янські назви *баба*, *господиня*, *дівка*, *жінка*, *мама*, *небога*, *стара* та інші, яким здавна була властива багатозначність. Однак у новелах Василя Стефаника семантична структура таких фемінітивів засвідчує дещо інше співвідношення значень, ніж у сучасній українській літературній мові. Так, слово *баба* — це «стара жінка», «мати батьків», «дружина», «жінка загалом, звертання до неї»; слово *дівка* — «дівчина», «дочка, звертання до неї»; слово *жінка* — «дружина», «жінка загалом, звертання до неї», «стара жінка»; слово *стара* — «стара жінка», «дружина, звертання до неї»; слово *мама* — «мати», «звертання до неї чи порівняння з нею»; слово *небога* — «жінка, дочка, дружина», «звертання до них». Найпоширенішими з них є лексеми *мама* «мати», *баба* «стара жінка», *жінка* «дружина», «жінка загалом», *стара* «стара жінка», «дружина».

Діалектною ознакою загальних назв жінок (однозначних і багатозначних), реалізованих у творах новеліста, можна вважати їхнє урозмовлення, вираження ними родинних і господарсько-побутових понять, усталення в ролі звертань до різних за віком і станом жінок, зокрема *господиня* — «дружина стосовно свого чоловіка», «господарка в домі»; *дівчата* «дочки», «дівчата»; *робітниця* «працьовита дочка», «робітниця»; *сестра* «сестра, звертання до неї», «медична сестра»; *приятелька* «подруга, близька людина чи знайома жінка загалом» та ін., напр.: Та видко гроші мав невеликі, бо зачав присватуватися до своєї *господині*, Парасочки, аби цим способом дібратися до вузлів

²⁶⁰ Класифікацію і систематизацію фемінітивів здійснено в статті на основі видання: Стефанік В. С. Зібрання творів: у 3 т. та 4 кн. / редкол.: С. І. Хороб (голова) та ін. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2020. Т. 1. Кн. 1: Твори / упорядк. Р. В. Піхманця. 676 с.

з грішми (с. 338); *Господиня* і сусідські дівки поралися та варили м'ясо, господар хати шукав келішка, але великого, і все йшло скоро вперед (с. 344–345); Оце я вернув з похорону моєї *приятельки* з дитячих літ (с. 325); Тоді моя *приятелька* злізала з печі, ховала портрети в пазуху і вночі прибивала цвяшками назад до стіни, щоби жаден зять не бив доньки (с. 326); Вдова Марта давно хора, хоче вмирати, бо закликала до себе свої дві сестри і *приятельки* (с. 341).

Специфічними найменуваннями, поширеними не тільки в покутському говорі, а й у всьому західноукраїнському регіоні, стали власне діалектні лексеми (*газдиня* «господиня дому», «порядна поважна жінка», «звертання до дружини»; *донька* «дочка, звертання до неї», *сарака* «нешасна жінка, звертання до неї» та ін.), напр.: Стара Верижиха підперлася високим костуром, йдучи до своєї *доньки*. Думала: — Осінь богата, горобці ледво літають такі повні, а навіть бідні діти потовстіли. — Славайсу. Сіла в *доньки* на лаву та тихо сказала до себе: — Але ж бо файна. — Та що ти *донько* робиш, та чому ти за хлопця свого забула, що дідови з рук не злазит і робити не дає? Катерина загряслася, як осиковий листок перед бурею. — *Донько*, підпали вогонь та звари мені тої московської гарбати, бо чую помічна дуже (с. 329); Куля тебе застрілила? Ой, *сарака*, Настунька, лягай вже коло мами... що меш робити... (с. 303); слова з діалектним значенням (*професорка* «вчителька, освічена жінка загалом» та ін.), напр.: — Але одна молода *професорка* таки мене пізнала. Не плаче, не заводить. — Діду Грицю, що буду робити, мій преложоний хоче, аби-м пристала на єго віру. — Небого, кажу, не йди до них в гості, як вони твоєю вірою гидують, сиди в свої хаті, та їж чорний хліб (с. 320); А хлопці давали їсти, а *професорка* дала кафтан, такий довгий... (с. 337); а також застарілі, що локалізувалися в південно-західному наріччі та відобразилися певною мірою в художньому мовленні Василя Стефаника (*жидівка* «єврейка; підозріла, непевна, хитра жінка»; *мужичка* «селянка; проста неосвічена жінка»; *небіжка* «покійна матір, дружина, дочка»; *покритка* «дівчина, яка народила позашлюбну дитину», *служебка* «служниця, прислужниця» та ін.), напр.: Надумав, надумав тай каже мому чоловікови: ідіт за цев *жидівков* через дорогу, най зараз прийде. Прийшла *жидівка*, а жандарм каже: «Обшукай цю жінку, чи нема коло неї яких паперів» (с. 333); — Біжим, синку, за ними, аби-м їх здогонила, най мені дурній *мужичці* простять (с. 295); А *покритку* з тяжких наймів у великих чоботах і засохлими сльозами на молодім лиці потішувала... (с. 326).); Та би-м просив вас, аби-сте за нас наймили *служебку* тай аби-сте си так як сегодне зійшли на обідець та віказали очинаш за нас (с. 185).

Увесь комплекс моносемантичних і полісемантичних фемінітивів уводить у світ різних жіночих образів – головних та допоміжних. Із них першорядним є образ матері, навколо якого зосереджені інші жіночі образи (*дівка*, *жінка*, *баба*, *небога*, *стара* та ін.), розкриваючи або доповнюючи різні етапи

життя матері. Основним позначенням образу матері в новелах Василя Стефаника стало слово *мама*, яке втілено в мовленні персонажів і в авторській мові, напр.: Всіма тими очима Катруся гляділа на *маму* і потакувала на її жалібну мову (с. 161); — А в вас, мамо, на печи Різдво? Вінчую вас счъистем, здоровем, аби-сте ще прожили межи нами, — віншував син мамі тай цілував в руку (с. 210). А слова *мамка*, *матуся*, *матусенька* виражають тільки люб'язне звертання до матері, напр.: — Оце вам, *матусю*, наш рабунок, що всі ми без сорочки ходимо, хоч могли б багато, багато придбати. А оці хустини, що ми ними Шевченка вбрали, це ж козацькі китайки, *матусю* (с. 298); — *Матусенько*, я ж за свято Шевченка сидів довго в тюрмі. Хиба ж ви не дасьте нам образа, щоб ми його привели назад до чести й поставили під образами? (с. 298); Як умерла коло нас Іваниха, то єї дівки все голосили: *мамко*, *мамко*, де вас шукати, відки вас візирати... (с. 302).

Загалом у культурі покутського краю розвинулося й збереглося приязне і пошанне ставлення або звертання до матері та інших жінок, свідченням чого є найменування з нейтральною і позитивною семантикою (*бабка*, *газдине*, *донько*, *доню*, *жінко*, *коханко*, *кумо*, *мамо*, *мамко*, *матусю*, *небого*, *невісточко*, *пані*, *приятелько*), хоч вживається і назви з негативною семантикою (*бабо*, *дівко*, *лерво*, *стара*). Так, праслов'янське слово *небога* «бідна, нещасна, стражденна жінка» виражає приязне, співчутливе ставлення до жінки будь-якого віку і вживається переважно у звертаннях до неї, напр.: В селі ні одна мама так не банує за синами. — *Небого*, Маріє, *небого!* — шептали жінки (с. 300); Пізнім вечером, як Максим пообходив корови та коні та подоїв вівці, увійшов до хати. — Ти, *небого*, гет затихла, замертвіла, якби в тебе хто ніж упхав, не годна-с слова сказати... (с. 309); — Ти, *небого*, не журися, бо як уродиш файного байстрючка, то маєш силу, тебе бідну і так ніхто не возьме, а він виросте дужий на твоїх грішних руках (с. 326). А слова *мерза*, *стара* є зневажливими, принизливими позначеннями дружини або звертаннями до неї, напр.: І побіг з мішком на плечах. Але жінка з хлопцями доганяла. Вже перед самою корчмою хапнула за мішок. — Ой, не тікай, ой, не біжи, не розноси мою працу з-межи діттий! — А ти, *мерзо*, знов хочеш робити веймірь на всі люди! Лице би-с мала! (с. 150); — А тепер ступай собі, *стара*, межи газдині та пильнуй, аби кожду своє дійшло та напийси раз, аби-м тьи на віку видів пену (с. 185).

На тлі всього фемінікону художньої мови Василя Стефаника особливо виділяється образ дружини, зокрема тим, що найбільшою мірою, порівняно з іншими жіночими образами, зумовлений особливостями покутського говору та західноукраїнського регіону загалом, означений діалектними рисами, специфічними для південно-західного наріччя української мови. Це виражається в реалізації низки своєрідних для цього регіону найменувань (*жінка*, *газдиня*, *стара* та ін.), у набутті лексемами переносних значень із відповід-

ною семантикою (*відьма* «дружина», *небіжка* «дружина»), у синонімізації багатьох загальноновживаних слів для вираження значення «дружина», у стилістично забарвленому використанні майже всіх фемінітивів зі значенням «дружина» — із розмовним відтінком (*жінка*), зниженим (*баба*), згрубілим (*лерва*).

Основним найменуванням дружини стосовно її чоловіка в мові Стефаніка стало слово *жінка*, актуалізоване майже у всій його новелістиці та реалізоване як стилістично нейтральне і загальновідоме для тодішнього русівського мовлення й покутського говору загалом. Ця лексема наявна в авторській мові та в мові персонажів. Водночас контекст дає уявлення про нейтральний чи маркований, позитивний чи негативний образ дружини, про ставлення до неї, або її до ближніх, про окремі її риси, заняття й ін., напр.: Але як умерла йому *жінка*, а за нею і два хлопці, тай Антін як не той став (с. 141); — Іванку! Ти, небоже, мої *жінки* не знаєш. Таже вона така тверда на серце, шо би ката не збояласи (с. 148); — Ми буковинські, война вігнала нас із дому; я є Данило, а це коло мене моя *жінка* Марія, стара вже; а це мої дві невістці з дітьми, та донька, також з дітьми... (с. 290). Якщо в першому реченні йдеться про нейтральний образ дружини, то в в другому і третьому реченнях цей образ має конотативну оцінку, зокрема в другому реченні цей образ може бути сприйнятий із як позитивний (мужня, неляклива), і як негативний (твердосердна, недобродушна); а в третьому реченні — це нейтральний образ із додатковими забарвленнями (старість, похилість).

Менш поширеними, але також специфічними діалектними найменуваннями дружини в новелах Василя Стефаніка, стали слова *баба* і *стара*. Ці назви стосуються переважно дружини чоловіка, яка досягла вже зрілого або старого віку. Вони вжиті в мовленні чоловіків (у звертанні до своєї дружини, у спогадах про неї, про своє минуле та ін.), у розмові чи в згадуванні про чоловіків і їхніх дружин, напр.: Ще кілька разів обертався за бузьками. Тай станув. — Ба, хто би мені, добрий, сказав, ци я ще з *бабов* дочикаю, аби їх назад видіти, як повернутси? (с. 205); Мужикови причувся голос його *старої*, як вона біжить боса та просить, аби її взяв з собою (с. 145); Глянув на свою *стару*, що плакала межи жінками і виймив із пазухи хустину (с. 183); Чую тоту музику, як моя *стара* йшла за мене, дуже бистрі голоси позалітали в уха (с. 317); Прийшли їй на гадку слова старого Тимка: — То, *стара*, так є, шо моя голова на переді, а твоя зараз за моєв (с. 166).

Зі значенням «дружина» в новелах В. Стефаніка виявлено ще слова *відьма*, *небіжка*, *лерва*, але це поодинокі фіксації з негативною або позитивною конотацією. Вони засвідчують здатність багатьох номінацій семантизуватися в діалектному мовленні для стилістичної інтепретації жіночих образів. Так,

перше слово виражає зневажливе і згрубіле ставлення чоловіка до своєї дружини: – Бо-м був дурний, злакомивси на поле, тай *відьму* взяв до хати. Я би тепер і свого додав, коби си відчепити! (с. 160). Слово *лерва* – вульгарне звертання чоловіка до дружини: — Ти, стара *льирво*, та ци ти здуріла? Та я тебе і бахурів твоїх повішію! (с. 150). А слово *небіжка* — це болюче згадування про свою дружину: Антін по сім слові гатить руками у землю, як у камінь. – Сів я на приспу. Ще *небіжка* мастила, а я глину тачками возив (с. 142). Конотативне вираження жіночого образу є однією з характерних рис покутського говору, тому в ньому можна простежити функціонування багатьох найменувань із негативною чи позитивною оцінкою, що й частково засвідчила новелістика Василя Стефаника.

Деякі найменування є виразниками багатьох жіночих ознак. Зокрема, структура слова *газдиня* може охоплювати семми «жінка, яка має власність, статок», «жінка, яка займається господарством», «дружина стосовно свого чоловіка-господаря», напр.: Як-ем с торбов за твій поріг переступила тай я вже не твоя *газдиня*, нема рихту (с. 203); — Та може би-с дала ми шо їсти, *газдине* моя. Таже знаєш, що-м ще сьогодні нічо у роті не мав (с. 171). Слова *війтиха*, *паламариха*, *попадя* є носіями семем «жінка соціального стану», «дружина стосовно свого чоловіка». До того ж, ці фемінітиви відображають давні реалії — позначення жінок за соціальним станом чоловіків, а слово *віттиха* – це історична назва, напр.: Антін тепер показує на вітову хату. – Але *віттиха* – добра жінка. Вінесла ми хліб на дорогу, аби віт не видів (с. 142); – Якос *паламариха* на сапаню вповідала, що він, *небіжчик*, не любив до коршми заходити (с. 196); Як *попа* з *попадею* скували та повезли в гори, як професора взели в ночі, Бог вість куда, а віта повісили серед села і поклали жовніря, аби хто не поховав, то я відрікси землі тай кров свою наклав на ковані вози, аби ніхто єї не споганив (с. 291).

Багатогранність образу жінки як представниці покутського краю та вміння втілити її в канву художнього твору відображають фемінітиви з синонімічним значенням, напр.: «Божа Матір» — *Богородиця*, *матінка*, *мати*, *матір*; «дружина» — *жінка*, *стара*, *баба*, *жона*, *дружина*; «дівчина» — *дівчина*, *дівка*, *дівчинисько*, *дівчата*; «мати» — *мама*, *мати*, *матір*, *матінка*; «ворожка» — *ворожка*, *баба*, *брехунка*, *відьма*; «дочка» — *дочка*, *донька*, *доня*, *дівчинка*; «жінка загалом» — *жінка*, *баба*, *чилєдинка*; родо-видовими зв'язками, напр.: *жінка* «дружина» — *війтиха* «дружина віта», *паламариха* «дружина паламаря», *попадя* «дружина попа»; *дівчина* «дівчина» — *дівка* «показна дівчина», *дівчинисько* «приваблива, вміла дівчина», *сновавка* «загониста дівчина». З протилежним значенням фемінітиви трапляються рідко,

напр.: *мужичка* — *пані*, *лайдачка* — *робітниця*, *баба* «стара жінка» — *дівка* «молода жінка».

Із покутського діалектного мовлення Василь Стефаник увібрав і такі риси, як трансформування стилістично нейтральної лексики в забарвлену, демінутивної в аугментативну, і навпаки. У його творах часто трапляються випадки вживання фемінітивів із позитивною семантикою для вираження негативної оцінки якогось жіночого образу або підкреслення якихось негативних якостей жінки, наприклад: Зійшлися *газдині* у браство! Ніхто такого не чув та й не видів. Одна мала дитину дівков, друга одовов, трета найшла собі без чоловіка — самі поредні *газдині* зійшлися; Та міркуйте собі, що це за *побожна*? Ей, небого, коли ти так, то я тобі трохи прикоротаю, я тобі писочок трохи припру. Таже через цу *побожну* траба би хату покидати (С. 160–161). З художнього тексту видно, що для вираження негативних жіночих ознак герої твору вдаються до використання стилістично нейтральної лексики в іронічному значенні, уникаючи згрубілої, зневажливої чи навіть вульгарної лексики (стилістично нейтральне регіональне слово *газдиня* позначає легковажну, розпусну жінку, з використанням прикметників *побожна*, *поредна* в протилежному значенні — «непобожна», «непорядна»), тому й у новелах Василя Стефаника мало виявлено аугментативних назв жінок. Це можливо завдяки багатому семантичному потенціалу фемінітивів, особливо власне українських, їхній здатності до розширення семантичної структури, збереження в архаїчному або діалектному фонді сучасної української мови. А чимале надбання емоційно забарвленої фемінітивної лексики дає змогу оперувати нею задля будь-якої стилістичної мети, використовуючи згрубіло-зневажливі слова в здрібніло-пестливому значенні чи навпаки, пор.: Декламувати буде молоденька Катря Банахівна, студентка учительського семинара. *Дівчинисько* рум'яне, чорнобриве, всі молоді за нею поглядають. Панна Катря декламує гарно... Панна Катря декламує прегарно...

Крім апелятивної лексики, у новелістиці Василя Стефаника реалізована значною мірою й онімна лексика, зокрема прізвиська, що позначають жінок за іменами, прізвищами їхніх чоловіків. Такі слова названі в українській ономастиці андронімами, виразниками яких є специфічний розмовний суфікс *-их-а*, що первинно утворював загальні назви жінок, напр.: Всі Басараби зійшлися до *Семенихи Басарабихи*, бо вона була найстарша і найбогатша в їх роді (с. 260); Стара *Верижиха* підперлася високим костуром йдучи до своєї доньки (с. 329); Відколи *Грициха* вмерла, то він бідував (с. 175); У хаті було так ясно, що баба *Грициха* виділа кожний палець Іванків, де він до стіни притулювся (с. 209); Померли давно: дід Дмитро, баба *Дмитриха* і дяк Базьо (с. 221); Баба *Дмитриха* не довго банувала, бо сама в осені пішла за дяком

у ту далеку дорогу (с. 225); На подвірю Іван танцював даліше якоїсь польки, а *Іваниха* обчепилася руками порога і приповідала... (с. 189); Тай, каже *Каси-яниха*, що я єму сказала, то сказала, але він у тиждень тай умер (с. 198).

Характерною особливістю використання таких андронімів є введення їх тільки до розмовного мовлення, відображеного в новелах. Однак у листуванні, наприклад, відсутні такі лексичні елементи, ймовірно через те, що мають низький емоційний відтінок і вказують на жінок як залежних від чоловіка, підпорядкованих йому. А в епістолярній спадщині письменника простежено втілення етикетного мовлення, вживання різних увічливих слів (*добродійко, панно, сестро*). Основним позначенням дружини в листах Василя Стефаника стало слово *жінка*, напр.: «Аби не забути, то скажу тепер, що Strindberg написав «Die Weichte...» яко відповідь на то, що *жінка* єго оголосила була в часописах і між літератами, мовби він зійшов з розуму (с. 15)²⁶¹.

Найменування жінок за відношенням до чоловіка — це давні архаїчні позначення дружини, що своєю історією сягають староукраїнської доби, є власне українським явищем. Однак поступово вийшли з ужитку і можуть бути доступні за посередництвом багатой української художньої творчості, до якої належить і новелістика Василя Стефаника. До того ж, такі слова виявилися статичними саме в діалектному мовленні і в ньому далі не втрачають своєї актуальності. Сьогодні в покутському регіоні можна почути такі самі андроніми, що ввійшли і до творів письменника, напр.: Хлопці били як скажені, а *Лесь* і *Лесиха* стояли закамєнілі, покервавлені і не рушались з місця (с. 151); *Митриха* встала з припічка і подала йому барабулю. Була застрашена як вівця (с. 171); У *Романихи* заслабла корова. Лежала на соломі і сумно дивилася великими, сивими очима (с. 173); Ой, каже, вуйку, я видів, як стара *Романиха* с-під церкви дошку несла (с. 193); Семен та *Семениха* прийшли з церкви тай обідали — мачали студену кулешу у сметану (с. 159); Семениха налагодила їди і питя і обсадила великий стіл крєвними, а Тому поклала на чільне місце (с. 260); — *Тимофіхо*, кумо, я хочу до вас напитися. Дивюси на вас тай ми, як якис казав, молоді літа нагадуютси (с. 183); Баба *Тимчиха* закрила лице долонями тай шепотіла до старого Тимка... (с. 166); Тома Басараб хотів повіситися у кошниці в саме полудне. Але *Томиха* наробила зойку, всі сусіди покидали ціпи з рук, всі сусідки повилітали з хорім і прибігли на То-мине обісте (с. 257).

Перевагу літературних елементів над діалектними в новелістиці Василя Стефаника відображас і словотвірний рівень. За структурними ознаками фемінітиви поділяються на похідні й непохідні. Прості за структурою фемініти-

²⁶¹ Див.: Стефаник В. С. Зібрання творів: у 3 т. та 4 кн. / редкол.: С. І. Хороб (голова) та ін. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2020. Т. 1. Кн. 2.

ви — це переважно слова з утраченими мотиваційними зв'язками щодо твірних основ (*баба, мама, вдова, дочка, жінка, дружина, жона, небога, сестра, тітка* та ін.). А похідні фемінітиви — це найбільша кількість іменників зі значенням жіночості, що зберігають виразні мотиваційні зв'язки зі своїми твірними основами і характеризуються певними словотвірними ознаками (*адресатка, артистка, господиня, грішниця, злодійка, коханка, мужичка, поетка, покритка, попадянка, приятелька, професорка, пряха, робітниця* та ін.). Їх можна класифікувати за способами деривації, твірною базою, словотвірними типами та словотвірною семантикою.

Основну частину похідних фемінітивів становлять деривати з різними словотвірними афіксами, що дало змогу зарахувати їх до морфологічної деривації. У межах цього способу найпродуктивнішим визначено суфіксальний (*ворожка, декламаторка, жебрачка, кухарка, мачуха* та ін.), а малопродуктивними — префіксальний, флексійний способи, основоскладання (*навчителька, кума, Богородиця*). До малопродуктивних належить і лексико-семантичний (*жидівка* «переселенка», *професорка* «вчителька», *матінка* «Богородиця») та морфолого-синтаксичний (*кохана, побожна, стара*) способи деривації.

З огляду на твірну базу слід виділити фемінітиви, мотивовані назвами чоловіків (*семінаристка, товаришка, студентка* та ін.), частково назвами жінок (*бабка, дівчинка, донька, мамка, невісточка, панночка* та ін.), дієсловами та прикметниками (*покритка, пряха, кохана, люба* та ін.). Відмаскулінативні утворення, що становлять найбільшу кількість дериватів серед похідних слів, виражають переважно модифікаційне номінативне словотвірне значення (напр., *газда* – *газдиня*), відфемінітивні – модифікаційне пейоративне словотвірне значення (напр., *мати* – *матуся, невістка* – *невісточка*), а віддієслівні та відприкметникові – мутаційне словотвірне значення (напр., *ворожити* – *ворожка, молода* (прикм.) – *молода* (ім.), *побожна* (прикм.) – *побожна* (ім.)).

У творах письменника реалізовані спільнослов'янські словотвірні типи фемінітивів на *-к(а), -ниц(я), -ин(я)* та ін., провідним із яких є словотвірний тип на *-к(а)*. Свосвідною словотвірною ознакою авторської мови можна вважати розширення функційності дериваційних засобів, актуалізацію їх для вираження специфічної словотвірної семантики назв жінок. Так, суфікс *-к(а)* актуалізовано як засіб творення стилістично нейтральних назв жінок за діяльністю, поведінкою й іншими ознаками від паралельних назв чоловіків (*адресатка, декламаторка, кухарка, провокаторка* та ін.), а також емоційно забарвлених – від співвідносних назв жінок (*бабка, дівка, донька, мамка*). Це засвідчує збереження в діалектному мовленні демінутивної функції суфікса *-к(а)* як історично первинної та поширення фемінітивної – як історично вторинної функції. Реалізацію давньої демінутивної функції суфікса *-к(а)* забез-

печують діалектні слова, характерні для південно-західного наріччя української мови і часто вживані в текстах новел Василя Стефаника зокрема, напр.: Коби ти Бог хоть до осені додержив... Ей *дівко-дівко*, того-с себе иай нас зневолила! (с. 162); Тато витягнув з пазухи яблуко тай якось несьміливо подав *донці* (с. 163). Утіленням похідних утворень із суфіксом *-к(а)* письменник засвідчив не тільки своєрідність мовлення власного покутського говору, а я специфіку деривації української літературної мови – творення фемінітивів за допомогою найпродуктивнішого афікса *-к(а)*, порівняно з іншими формантами (малопродуктивними чи непродуктивними). Так, фемінітивам із суфіксами *-ниц(я)*, *-лиц(я)* автор не надавав значної уваги, а використав їх рідко та переважно в переносному значенні – для вираження якогось глузливого чи негативного ставлення до когось або чогось, напр.: Держав важки від однокінки і аж чупер собі микав зі злости. – А ти, *розпаднице*, памньитай, що як я гроші задурно по докторях розсію, тай ти амінь зроблю! (162); – Пиймо, брьи, бо гони наші короткі! Що будемо собі жалувати? – Та нам коби цеї *нехтолиці* хто доносив, то ще би-смо дубали поволи (с. 315). А характерність спільнослов'янського суфікса *-ин(я)* для української фемінітивної підсистеми новеліст засвідчив уведенням до своїх творів двох майже однакових за значенням слів – літературного *господиня* (від *господар*) та діалектного *газдиня* (від *газда*).

У новелах Стефаника простежено і реалізацію давнього суфікса *-их(а)*, який сформувався та зберігався історично як розмовний і використовувався ще в староукраїнській мові для творення назв жінок за відношенням до їхніх чоловіків (імені, прізвища, посади, зайнятості), застосовано у творах Василя Стефаника з таким самим мутаційним словотвірним значенням, але переважно для творення андронімів (*Грициха, Дмитриха, Іваниха, Романиха, Семениха, Франчиха, Басарабиха, війтиха*), оскільки поступово зникла потреба у вираженні соціальної належності жінок, а відповідно і в продукуванні відповідних загальних назв осіб жіночої статі. До загальноновживаної лексики української літературної мови такі слова не ввійшли і не характерні були, очевидно, для нової української літературної мови, яка формувалася на новій народнорозмовній основі. Проте вони закріпилися добре в західноукраїнському варіанті літературної мови (*війтиха, дячиха, паламариха* та ін.) і розвинули словотвірний тип на *-их(а)* у найменуваннях жінок за іменами, прізвищами й прізвиськами їхніх чоловіків, тобто у творенні андронімів.

Новелістика Василя Стефаника охопила стилістично нейтральні і стилістично марковані фемінітиви української літературної мови початку ХХ ст., однак майже всі вони набули в ній розмовного забарвлення, бо вплетені в картину діалектного мовлення тодішнього покутського сільського життя. Конотація властива практично всім лексико-семантичним групам назв жі-

нок. Одні з них є позитивно забарвленими — із відтінком пестливості (*доня, панночка*), пошанності і поважності (*газдиня, жона, жінка «дружина», Тимчиха, Касияниха*), приязності і добродушності (*кума, Митришка, бабка, стара «дружина»*), люб'язності і щирості (*мама, мамка, матінка, дівчинонька*), уславлення та звеличення (*навчителька, професорка, панна, пані*). Інші фемінітиви вжиті з негативним забарвленням — із відтінком згрубілості (*дівка «дівчина», баба «стара жінка», чилединка*), осудження (*лайдачка, помийниця, брехунка*), приниження (*баба «взагалі жінка», стара «стара жінка»*), вульгарності (*курва*).

Стилістично нейтральні становлять найбільшу частину фемінітивів, уведених до новел письменника. Це слова власне українського походження (*дівчина, дружина, приятелька, товаришка* та ін.) й іншомовного (*адресатка, декламаторка, семінаристка* та ін.), характерні переважно для другого періоду творчості письменника. Однак практично всі такі стилістично нейтральні слова (загальні і прізвищеві) не позбавлені розмовного відтінку, властивого їм у покутському діалектному мовленні і властивого їм у тодішній літературній мові, до якої вони могли входити з розмовного мовлення або з інших європейських мов.

Отже, категорія фемінітивів у художній творчості Василя Стефаника представлена сукупністю літературних, західноукраїнських і покутських мовних рис, означена специфікою авторського світобачення та занурення у світ сільського життя. Процеси фемінітивотворення і фемінітивовживання базуються на народнорозмовній основі, яка уможливила залучення всього лексичного багатства тодішньої української літературної мови та регіонального мовлення.

Аналіз фемінітивів засвідчив, із одного боку, своєрідність лексики, словотвору, виражальних засобів художньої мови покутського письменника, а з іншого боку, відобразив усю специфіку розвитку тодішньої української літературної мови, західноукраїнського регіонального й діалектного мовлення. На фемінітивному рівні — це використання загальноновживаних слів, архаїзмів, регіоналізмів, діалектизмів; власне авторське інтерпретування багатозначних слів та їхніх переносних значень; переважання в новелах похідних субстантивів зі значенням жіночості, зокрема суфіксальних із модифікаційним словотвірним значенням; актуалізація давніх слов'янських чи власне діалектних словотвірних типів; вміння виявити найхарактерніші ознаки жінок, спрямувавши весь комплекс стилістично нейтральних і стилістично забарвлених слів для вираження різних конотативних відтінків.